

Сенека, Луцій Анней (Seneca , Lucius Annaeus), (бл. 4 р. до н . е. — 65 р. н. е.) , Римський філософ. Народився в Кордубі, в багатій родині вершників (еквітів). У молодому віці прибув до Риму, там отримав риторичну і філософську освіту. При Калігулі (12-41 н.е.), прославився як блискучий оратор і стиліст. Після вступу на престол сімнадцятирічного Нерона, вихователем якого він був, С. фактично керував д-вою протягом восьми років, але злочини коронованого вихованця кидали на нього тінь, тому С. віддалився від двору. Залишок життя він провів у своїх маєтках поблизу Риму і в Кампанії, віддаючись філософії та літературній праці. У 65 р., за підозрою в участі у змові, за наказом імператора здійснив самогубство (у ту епоху смерть обставлялася просто: до засудженого прибували з наказом від імператора, після чого той повинен був розкрити собі вени). Погляди С. сформувалися як під впливом вчення стоїків, так і власного життєвого досвіду.

Основні праці: Діалоги (зібрані в 12 книгах твори С. з питань етики). У них знаходяться трактати : «Про провидіння» (Ad Lucilium de providentia ; 62-63 pp.), «Про стійкість мудрого» (Ad Serenum de constantia sapientis), «Про гнів» (Ad Novatum de ira ; після 41 р.) в 3 книгах, «Про щасливе життя» (Ad Gallionem de vita beata ; 58 ?), «Про вивчення філософії» (Ad Serenum de otio ; збереглося не повністю), «Про спокій духу» (Ad Serenum de tranquillitate animi) , «Про стислості життя» (Ad Paulinum de brevitae vitae ; ок . 50 м.) С. написав також 9 трагедій, що ґрунтуються на грецьких зразках : «Божевільний Геракл» (Hercules furens), «Троянки» (Troades), «Фінікіянки» (Phoenissae ; п'єса збереглася частково), «Медея», «Федра», «Едіп», «Агамемнон», «Фіест», «Геракл на Еті» (Hercules Oetaeus). С. черпав сюжети в основному у Евріпіда (іноді — у Софокла й Есхіла) або з елліністичних трагедій. Ідеалом стоїчного мудреця в драмах С. є Геракл.

У всіх творах С. цікавила насамперед етика. Він описує ідеал стоїчного мудреця, застерігає від потурання пристрастям, особливо гніву, пояснює, в чому полягає справжнє щастя, яке його ставлення до багатства, до страждання і т. д. Крім Діалогів, збереглося ще кілька творів С., серед них трактат «Про благодіяння» (De beneficiis) в 7 книгах , що має принципове значення для історії античної етики. Особливий Інтерес представляє Збірник «Моральних листів до Луцілія» (Epistulae morales ad Lucilium ; 62-64 pp.), який включає 124 листи. Листи є найбільш зрілим і самостійним твором С., наслідком багаторічних роздумів. У листах С. вказує про шкоду афектів, про необхідність жити в злагоді з природою і роботи над собою, про потреби у внутрішній гармонії і подолання страху смерті. Щастя — у чесноті. С. радить обрати собі в якості зразка для наслідування досконалу людину і за допомогою прикладів з міфології показує необхідність оволодіння пристрастями, намагаючись пробудити прагнення до досягнення внутрішньої досконалості й чесноти, які дозволять панувати над долею.

У дусі стоїчного гуманізму, автор висловлює безліч думок про владу і правителя. Водночас, думка про причетність кожної людини до божественного начала служить для С. підставою для дуже важливої ідеї про принципову рівність усіх людей — рабів, вільних, селян, ремісників, знаті. «Вони раби? — запитує він у листі до Луцилія. — Ні, твої товариші по рабству, якщо ти пригадаєш, що і над тобою, і над ними однакова влада фортуни». Проте до вимоги соц. рівності С. не піднімається, і судження деяких авторів про те, що як в ідеї, так і на практиці до рабства С. ставився негативно, явно переоцінюють його. Він набагато скромніший у своїх рекомендаціях: визнаючи законним інститут рабства, від лише радить хазяїну бути більш милосердним із рабом. Чисто теоретично С. залишилося зовсім трохи до християнського ідеалу, суть якого в рівності людей перед єдиним Богом. Ф. Енгельс у свій час, підкреслюючи значимість ідей стоїків для виникнення християнства, навіть відзначав, що «Сенека був його дядьком».

У дусі космополітизму С. висуває концепцію двох держав: «ми повинні представити в уяві своїй дві держави: одна – яка містить у собі богів і людей ... інша — це та, до якої нас приписав випадок. Ця друга може бути афінською або карфагенською, або пов'язаною ще з яким-небудь містом; вона стосується не усіх людей, а тільки однієї

визначеної групи їх». С. висуває власну політичну версію про те, що політичним ідеалом другої, малої держави, є імперія, обмежена сенатом. Але далі думки С. гідні стовпа християнства. Він говорить, що істинною державою для мудреця є держава, керована Логосом і містить у собі всі «малі держави». Від цієї ідеї рукою подати до «царства Божого» Св. Августина, що являв собою стрижень християнської релігії.

Література: Сенека Луцій Анней. Нравственные письма к Луцилию / Л. А. Сенека ; отв. ред. М. Л. Гаспаров. — М. : Наука, 1977; Фаминский В. И. Религиозно-нравственные воззрения Луция Аннея Сенеки и отношение их к християнству / В. И. Фаминский. — К., 1906; Маркс К. Бруно Бауэр и первоначальное христианство // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. — Т.19. — С.307.